

Győrffy Dóra,
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi
Karának és a Budapesti Corvinus Egyetem Összehasonlító és Intézményi
Gazdaságtan Tanszékének egyetemi tanára

E-mail: gyorffy.dora@btk.ppke.hu

JÁRVÁNY UTÁN – ÚTELÁGAZÁS¹

2020 után könnyű hajlani a pesszimizmusra, és a körkérdésben felmerülő problémák – gazdasági recesszió, munkanélküliség, klímaváltozás, a munkahelyek automatizálása, növekvő egyenlőtlenség és eladósodás – bőven adnak indokot az aggodalomra. Mindezen túl a járvánnyal és az azt követő világgal kapcsolatos bizonytalanság továbbra is hatalmas. Bizonytalan időszakokban pedig sokan hajlamosak a legrosszabbat várni – akkor legalább biztosan nem éri őket csaldás. A védekező jellegű pesszimizmus azonban béríthatja a cselekvést, és ezzel önmagát teljesíti be. Ennek ellenpontja nem a megalapozatlan optimizmus, amely nem hajlandó szembenézni a valós nehézségekkel, hanem a reális helyzetértékelés. A jövő ebben a kontextusban nem determinált, hanem cselekedeteink formálják (Shackle, 1972:3). A következőkben először a jövő bizonytalanságának tényezőiről írok, majd a most is látható lehetőségekről és lehetséges stratégiákról. Zárásként a magyar helyzet értékelése következik.

A bizonytalanság forrásai

Számos forrása van 2021 elején a bizonytalanságnak. Tavaly a koronavírus-járvány a világot sokkszerűen érte, igaz, akkor még azt is kevesen gondolták volna, hogy Washingtonban az elnök által feltüzelt szélsőjobboldali lázadók elfoglalják a Capitoliumot. Ez a típusú alapvető bizonytalanság mindig jelen van, Keynes (1937:123–124) megfogalmazásában: nem tudjuk, mikor lesz a következő európai háború, mikor üt be a következő nagy találmány, vagy mennyi lesz húsz év múlva a réz ára, esetleg a kamatláb. Ilyen típusú problémák elemzésére a közgazdaságtan alkalmatlan (Lucas, 1981:224). A következőkben csak azokra a típusú bizonytalanságokra igyekszem koncentrálni, amelyeket ma látni lehet, és a bekövetkezésükhöz

¹ <https://doi.org/10.47630/KULG.2021.65.1-2.39>

valamilyen valószínűség rendelhető. Azaz inkább kockázatnak, mint bizonytalanságnak tekinthetők a knighti terminológiában (Knight, 1921/1964:19–20).

A gazdasági kilátások szempontjából két tényező a meghatározó: milyen gyorsan sikerül megszüntetni a járványt, és mekkora a gazdaságban bekövetkező szerkezeti kár (McKinsey, 2020).

A járvány leküzdésének elsődleges kérdése, hogy milyen gyorsan sikerül beoltani a lakosságot – lesz-e elég oltóanyag, és sikerül-e elég gyorsan legalább a lakosság hatvan százalékának beadni. Míg Európában a vakcinák beszerzését uniós szinten kezelik, a második kérdés annak függvénye, hogyan szervezik meg az oltás logisztikáját és mennyire fogadja el az oltást a lakosság. Már 2021 elején jól látható, hogy ezekben a kérdésekben jelentős különbségek vannak az egyes országok között. Az oltásba vetett bizalom súlyosan különbözik mind országonként, mind az oltás típusától függően (Lazarus et al., 2020; Bozsik, 2020). Az oltással kapcsolatos bizalom meghatározó tényezői a World Health Organization (WHO) szerint a szakértelem, az objektív információk elérhetősége, a méltányosság az eltérő vélemények kezelésében, a kiszámíthatóság, az őszinteség, az empátia és az elkötelezettség a közjó mellett (WHO, 2017:25). Azokban az országokban, ahol a lassú oltásadminisztráció miatt elhúzódik a járvány, a gazdasági válságból való kilábalás is hosszabb időt vehet igénybe. Mindenesetre már itt elválik egymástól számos ország sorsa.

A második bizonytalanság abban áll, mennyire tartósak a károk a gazdaságban. Ezek nagyban függenek attól, hogy a járvány okozta gazdasági válság kezelésére milyen intézkedéseket hoztak a kormányzatok. Alapvetően három stratégiát lehetett megfigyelni, de az, hogy hosszabb távon melyik bizonyul sikeresnek, csupán a válság után fog kiderülni.

Az első modell, amelyet leglátványosabban Németország követett, a létező munkahelyek megőrzése a Kurzarbeit-program keretében. Ennek során a lezárások miatt kieső munkaidőre eső bér 60 százalékát az állam kifizeti (IMF, 2020a). Ennek a stratégiának az előnye, hogy az üzleti kapcsolatok nem esnek szét, és a járvány után a vállalatok azonnal újraindulhatnak – ám elhúzódó válság és átalakuló gazdaság esetén ezek a támogatások fékezhetik a megújulást és egyébként is rendkívül költségesek.

A második modell a lakosság közvetlen támogatását jelenti, amit az Egyesült Államokban láthattunk, ahol 2020 tavaszán és előreláthatólag 2021 első felében 1200, illetve várhatóan 600 dollár juttatásban részesülnek azok, akiknek a jövedelme 2019-ben az adóbevallásuk alapján évi 75 000 dollár alatt volt. Ez a program nem a munkahelyeket, hanem közvetlenül az embereket támogatja. Így nem gátolja az

átalakulást, viszont a bértámogatásokhoz hasonlóan rendkívül költséges, és növeli az adósságot.

A harmadik modellt többek között Magyarországon láthattuk, ahol elsősorban hitelezésre és a beruházás támogatásra épült a válságkezelés, míg a leginkább rászorultak csekély segítséget kaptak, ami különösen azokat sújtotta, akik elvesztették munkájukat. Ez a modell is költséges, és multiplikátor-hatása is kisebb, mint a rászorulóknak támogatásának, így a gazdasági ciklus simítása is kevésbé valósul meg. Eközben a munkájukat elvesztők komoly emberi tragédiát élnek át, és az üzleti kapcsolatok szétesése miatt a válságból való kilábalás is lassabb lehet. A gazdasági szerkezet átalakulása szempontjából a program akkor működik, ha valóban a jövő szempontjából lényeges infrastrukturális fejlesztések valósulnak meg és a jövő iparágába történnek a befektetések.

A helyzet sajátossága, hogy a világgazdaság összekapcsoltsága miatt a különféle stratégiák kimenete nem teljesen független egymástól – például a nagy adósság felvállalása egyes országokban a globális kereslet növelésén keresztül más országokat is kihúzhat a bajból.

A valódi kérdés hosszabb távon mégsem a válság során követett politika lesz, hanem az, hogy a járvány utáni új helyzethez hogyan képes alkalmazkodni a gazdaság. A járvány miatti lezárások hatalmas lökést adtak a digitalizációnak és a technológiai fejlődésnek, és számos változás várhatóan hosszabb távon is velünk marad. Ide tartozik a távmunka elterjedése, a digitális vásárlások növekedése, a személyes találkozások ritkulása és az üzleti célú utazások csökkenése egyaránt (McKinsey, 2021).

Két lehetséges jövő

Az Európai Unióban az új hétéves költségvetés és a Next Generation EU forrásai komoly lehetőségeket kínálnak az egyes tagországoknak. A két forrás összege 2021 és 2027 között 1824,3 milliárd euró, amelynek 50 százaléka az európai gazdaság modernizációját szolgálja, 30 százalék pedig a klímaváltozás elleni küzdelmet (European Commission 2020:1). Míg a költségvetés a szokásos forrásokra támaszkodik, a koronavírus-járvány hatásainak elhárítására szolgáló alapot közösségi hitelfelvétellel finanszírozza az Európai Bizottság, amelyet később – részben – új, saját forrásból fizetnek vissza. Az EU adósságkibocsátása elsősorban a gyengébb besorolású országok – például Olaszország – számára jelenthet később problémát, amely abban az esetben kiszorulhat a pénzügyi piacokról, amint a kamatok emelked-

nek (Christie, 2020). Az EU adóssága alacsony kockázatú, mivel a legmegbízhatóbb adósok állnak mögötte, mint például Németország. A kockázat ebben az esetben nem magában az adósságban rejlik, hanem abban, hogy hogyan költik el ezeket a forrásokat.

Alapvetően két lehetőség közül választanak majd az országok.

Az első lehetőség az, hogy a forrásokat hatékonyan felhasználva megerősödik az innováció és a tudásgazdaság. Európának minden hosszú távú szempont szerint ebbe az irányba kell elmozdulnia – ezt teszik szükségessé a geopolitikai megfontolások, a 4. ipari forradalom és a klímaváltozás egyaránt. A geopolitikában Trump elnöksége rámutatott arra, hogy nem lehet többé magától értetődőnek tekinteni a transzatlanti szövetséget, amely hetven éven át biztosította a békés fejlődés lehetőségét. Az egyre erősebb pozíciót kiépítő autoriter hatalmakkal – különösen Kínával – való együttműködésnek jelentős gazdasági, biztonsági és emberi jogi kockázatai vannak. Európának így növelni kell szuverenitását, és ennek alapja a technológiai fejlődés (Breton, 2020). Szintén a technológiai fejlődést teszi szükségessé a 4. ipari forradalom, amit a digitalizáció, a robotizáció, az automatizáció, a mesterséges intelligencia, a 3D nyomtatás és az egyéb vívmányok jellemeznek. Ebben a környezetben mind a vállalkozásoknak, mind a munkavállalóknak fel kell készülniük ezeknek a technológiáknak a befogadására és alkalmazására annak érdekében, hogy a globális versenyben helytálljanak (Szerb et al., 2020).

Végül, a koronavírus-járvány megkerülhetlenné tette az EU környezetvédelmi politikájában már korábban megfogalmazott célt, amely szerint el kell választani a növekedést a nyersanyag-felhasználástól. Ez a cél szintén csupán jelentős innovációk révén érhető el. Amennyiben az új forrásokat sikeresen fordítják a tudásgazdaság és az innováció megerősítésére, akkor a 2020-as évtized a megújulás időszaka lehet. A három sorsdöntő probléma sikeres kezelése pedig a társadalmi béke megteremtéséhez is hozzájárulhat.

A másik lehetőség az, hogy az új forrásokat nem a fenti céloknak megfelelően költik el, hanem pazarló és korrump módon presztízsbereuházásokra fordítják, a kiválasztott érdekcsoportok finanszírozására és megerősítésére használják fel. A technológiai fejleményekből következő céloktól eltérő és nem hatékony felhasználás hatalmas veszélyeket hordoz magában – politikailag, gazdaságilag és társadalmilag. Ha az EU-ban ez a típusú elosztás dominánssá válik, az súlyos geopolitikai kockázatot is jelent, hiszen a kontinens a nem feltétlenül baráti hatalmak technológiáinak kiszolgáltatottjává válhat. Emellett a pazarló felhasználás és stagnáló gazdaság mellett az adósságteher is súlyosabbnak bizonyulhat, mint a pénzek hatékony elköltése

esetén. A 4. ipari forradalom kibontakozásával egyre növekszik a szakadék azok között, akik képesek az új technológiákat alkalmazni és azok között, akik nem. A digitalizációban való lemaradás gazdasági stagnáláshoz, jelentős elvándorláshoz, egyenlőtlenségekhez és a társadalmi feszültségek növekedéséhez vezet. A pénzek miatt esetleges megnövekvő korrupció az egész kontinens súlyos biztonsági kockázata. A jogállamisági feltételrendszer ennek kivédését szolgálja, ám az még a jövő kérdése, hogy mennyire bizonyul majd sikeresnek.

Útelágazás Magyarországon

A koronavírus-járvány előtt a magyar gazdaság viszonylag dinamikusan bővült, ami elsősorban a rövid távú növekedés számára kedvező pénzügyi feltételeknek (bőséges EU-transzfereknek, illetve a nemzeti valuta leértékelése lehetőségének) köszönhető – bár a régióban nem tartozott az éllovasok közé. A növekedés szerkezete azonban súlyos kérdéseket vet fel. A járvány okozta gazdasági válságtól függetlenül is felrémlik a közepes jövedelem csapdája; a sokáig stagnáló termelékenység és az európai összehasonlításban alacsony bérek egymást erősítették (Györffy, 2021). Az alacsony képzettséget igénylő tevékenységek erőltetése ugyanis a közepes jövedelem csapdájának sajátossága. A magyar gazdaságban ebbe az irányba húz a kis- és középvállalati szektor alacsony innovációs teljesítménye is, amely a régióban is a gyengébbek közé tartozik (Szerb et al., 2020; Makó et al., 2021).

A következő években az elmúlt évtizedhez hasonlóan ismét jelentős uniós transferek várhatók – amennyiben azok a jogállamisági szűrőn nem akad fenn. Weinhart (2020) számításai szerint a következő hét évben 61,5 milliárd euró forrás érkezhethet, ami a 2019-es GDP 43 százaléka. Ez a forrás megteremti a lehetőséget arra, hogy Magyarország jelentős modernizációt hajtson végre. Amennyiben ezt az esélyt elmulasztja, és a pénzeket elpazarolja, annak történelmi léptékben is katasztrofális következményei lesznek. A bizonytalanság korszakában ebben viszonylag bizonyosak lehetünk.

Hivatkozások

- Bozsik, D. (2020). A magyarok nem kérnek a koronavírus elleni védőoltásból, *Euronews*, november 17. <https://hu.euronews.com/2020/11/17/a-magyarok-nem-kernek-a-koronavirus-elleni-vedooltasbol>.
- Breton, T. (2020). *Europe: The Keys to Sovereignty*. European Commission Press Release. https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/breton/announcements/europe-keys-sovereignty_en.
- Christie, R. (2020). Thinking big: debt management considerations for the EU's pandemic borrowing plan. *Bruegel Blog*, december 9. <https://www.bruegel.org/2020/12/thinking-big-debt-management-considerations-for-the-eus-pandemic-borrowing-plan/>
- European Commission (2020). *EU's next long-term budget and Next GenerationEU: Key facts and figures*. Publications Office of the European Union. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/about_the_european_commission/eu_budget/mff_factsheet_agreement_en_web_20.11.pdf. Letöltés ideje: 2021. január 11.
- Gyórfy, D. (2021). Felzárkózási pályák Kelet-Közép-Európában két válság között. *Közgazdasági Szemle*, 68(1): 47–75.
- IMF (2020a). *Kurzarbeit: Germany's Short-Time Work Benefit*. IMF Country Focus. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/06/11/na061120-kurzarbeit-germanys-short-time-work-benefit>.
- Keynes, J. M. (1937/1974). The General Theory of Employment. In *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, Vol. XIV. London: Macmillan. 109–123. o.
- Knight, F. H. (1921/1964). *Risk, Uncertainty and Profit*. New York: Reprints of Economic Classics.
- Lazarus et al. (2020). A global survey of potential acceptance of a COVID-19 vaccine, *Nature Medicine*, október 20. <https://www.nature.com/articles/s41591-020-1124-9>. Letöltés ideje: 2021. január 11.
- Lucas, R. E. (1981): *Studies in Business Cycle Theory*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Makó, Cs., Illéssy, M. & Heidrich, B. (2021). Az innovációs és tanulási képesség egyenlőtlenségei. A magyar kkv-k nemzetközi összehasonlításban. *Külgazdaság*, 64(11–12): 3–33.
- McKinsey (2020). *Nine scenarios for the COVID-19 economy*. McKinsey Insights. <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/nine-scenarios-for-the-covid-19-economy>. Letöltés ideje: 2021. január 11.
- McKinsey (2021). *The next normal arrives: Trends that will define 2021 – and beyond*. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/leadership/the-next-normal-arrives-trends-that-will-define-2021-and-beyond>. Letöltés ideje: 2021. január 11.
- Shackle, G. L. S. (1972). *Epistemics and Economics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Szerb, L., Komlósi, É. & Páger, B. (2020). Új technológiai cégek az Ipar 4.0 küszöbén: A magyar digitális vállalkozási ökoszisztéma szakértői értékelése. *Vezetéstudomány*, 51(6): 81–96.
- Weinhart, A. (2020). Borzalmasan sok EU-pénzt kap Magyarország, közel felével is nőhet az elkölthető keretünk. *Portfolio*, július 21. <https://www.portfolio.hu/unios-forrasok/20200721/borzalmasan-sok-eu-penzt-kap-magyarorszag-kozel-felevel-is-nohet-az-elkoltheto-keretunk-442014#>.
- WHO (2017). *Vaccination and Trust: How Concerns Arise and the Role of Communication in Mitigating Crises*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.